

ЛИЧНОСТ И ИНТЕЛЕКТ СЪС ЗНАЧИМ ПРИНОС В ЛИТЕРАТУРНАТА ПЕРИОДИКА

По повод 120 години от рождението на Димо Кьорчев
га си спомним за неговите творчески и издателски прояви

Доц. г-р Лъчезар Георгиев

Търновецът Димо Кьорчев (19 май 1884 – 22 декември 1928 г.) е сред ерудитите и заслужили българи, дали сериозен принос както за родната литература, така и за утвърждаване на добрите традиции в българския периодичен печат. Смъртта му, ранна и нелепа, в разцвета на творческите му сили, покръсява мнозина истински ценители на словото. Неслучайно съвременниците споделят немалко позитивни оценки за неговата удивително надарена личност. Писателят Добри Немиров изразява своето удивление: „...Димо беше приятел на всички, даже и на враговете си, когато трябваше да признае техните достойнства на хора...“¹ Според проф. Михаил Арнаудов Димо Кьорчев е „една широко надарена личност, един благороден, честен характер, едно увличащо с аргументите, стила, остроумието и обобщенията си слово“². Ст. Омарчевски допълва щрихи към портрета на критика и публициста: „Той живя за България, беден дойде; служи на родината безукоризнено и честно, и беден си отиде...“³ А дългогодишният му приятел в литературната и публицистичната дейност Трифон Кунев ще напише правдивите и философски обобщаващи личността на редактора и литератора слова: „Един светъл ум, един блестящ оратор, един тънък ценител на изкуството... Димо беше един голям човек, но повечето хора видяха това едва след смъртта му.“⁴ И действително, първите обективни оценки за публициста, редактора и литературния

естет идват едва след смъртта му. Проф. Михаил Арнаудов в своя статия отбелязва, че Димо Кьорчев „притежаваше способности, които му отреждаха значително място между нашите литературни критици и публицисти. Той имаше свои идеи, свой темперамент, своя рязко очертана, морална личност – и това се долавяше инстинктивно от всички, които го приближаваха и чуваха“⁵. Приносите на Димо Кьорчев за обогатяването на българската периодика с нови и актуални издания са забелязани и от дружеството на столичните журналисти, което го поставя сред заслужилите личности в своя „Общ годишник на България 1926 – 1929“⁶. В изданието е посочен като автор на няколко политически и литературни книги и брошури и редактор на сп. „Пролом“⁷.

Дейността на Димо Кьорчев като публицист и редактор започва в началото на ХХ век. Едва два-сетгодишен, той публикува в кн. 3, година пета на сп. „Общо дело“ статията си „Индивидуализмът в българската литература“ върху поезията на П. К. Яворов, в която критикува естетическите прояви на литературния кръг „Мисъл“⁸; а в своите коментарни „Случайни литературни бележки“ (4, 6) дава висока оценка за белетристичните изяви на младия автор Елин Пелин. Д. Кьорчев е сред хората които сътрудничат, превеждат и редактират литературни текстове в сп. „Летописи“. Така в третата годишнина, кн.11 публикува превод на „Мазолът“ от Марк Твен, а в

петата годишнина на списанието, кн.1-2, излиза негов превод на „Празни мисли на един ленивец“ от Джером К. Джером..

През 1906 г. редактираното от Антон Страшимиров месечно списание за литература и критика „Наш живот“ (през 1910 – 1911 г. под името „Наблюдател“) е обновено с млади, ентузиазирани и борбени сътрудници, сред които виждаме имената на Димо Кьорчев, Сирак Скитник, Теодор Траянов, Трифон Кунев, Илия Иванов-Черен. Под влияние на немския символизъм и Нищшевата философия те воюват смело срещу седемнадесетгодишния диктат на списание „Мисъл“ и литературния кръг около него. Тук, през втората годишнина на списанието (септ. 1906 – юни 1907), Д. Кьорчев публикува статиите си „Към звездите“ (2,1), „Разкази из най-новата руска белетристика“ (2,1), „Един популяризатор на Ницше“ (2,3). Така още в първите си изяви като редактор, публицист и литературен критик Д. Кьорчев се стреми да спази онзи дух на обективизъм и строгост на преценката, която не се плаши от мастити имена и утвърдени авторитети. Все още той се позовава на авторитетни философи от миналия век като Шопенхауер и Ницше, издига в култ мотива за идеалния свръхчовек. По-късно ще преосмисли своите позиции, а голяма част от публицистичните му усилия ще бъдат насочени в писане на статии и студии с политически характер. Не без основание проф. Александър Балабанов отбелязва: „Аз дълбоко скърбя, че тоя тъй отзивчив ум, това тъй добро сърце, тоя човек с такива чисти и лични интереси към изкуството, тоя тъй даровит писател и мъдрец не се предаде всецяло на литература, а отиде да работи в една област, като политиката...“⁹ През 1907 г. обаче Д. Кьорчев все още е в плен на магията на литературата и амбицията да бъде редактор на водещо издание, занимаващо се с проблемите на литературната естетика и критика. Без да влизат в конфликт с утвърдения вече писател Антон Страшимиров, чиите възгледи не са така крайни като на младите му сътрудници, Д. Кьорчев и неговите сподвижници напускат „Наш живот“. Амбициозните млади литератори решават да обединят усилията си и да създадат свое литературно издание под името „Южни цветове“, сходно по проблематика на „Северни цветя“, сборник на руските символисти, излязъл през 1901 г. Редактори стават Д. Кьорчев и Тр. Кунев. Замисълът

е алманахът да бъде тримесечен, но излиза само една книжка от 1907 г., издание на „Ново общество“, която е изработена в печатница-литография „Паскалев“. Подборът на редакторите, наред с някои несъвършенства (подражателните драматични миниатюри на Юр.Ил. Леонардич) е сполучлив за предварително набелязаните задачи – в алманаха влизат символическите цикли от стихотворения „Песни на песните“ на Теодор Траянов и „Зарници“ на Трифон Кунев и статията-есе „Тъгите ни“ от Д. Кьорчев, считана за програмен манифест на българския символизъм. „Южни цветове“ обаче предизвиква отрицателни реакции в литературния периодичен печат. Днес, от съвременни позиции, статията-есе „Тъгите ни“ се счита за идейно-философско преосмисляне и знак за промяната в литературния живот от началото на века, в който извира творческият кипещ, очертават се новите нагласи за художествено съвършенство и новаторство¹⁰.

Заедно с Елин Пелин Димо Кьорчев редактира месечното литературно списание „Слънчоглед“ (февруари – юни 1909), от което излизат общо пет книжки. Осъществяват се и абонаментната реклама се излагат конкретните задачи на списанието – да излизат отделите за белетристика, поезия, критика, театрални бележки, художествен и литературен преглед, да се поместват отзиви за нови книги у нас и в чужбина, литературни бележки и пр. През краткото си съществуване редакторите осъществяват няколко ценни творчески попадения – публикувани са стихове на Димитър Бояджиев и балади на Теодор Траянов, а Елин Пелин помества повестта „Нечиста сила“ (1-2 3-4), разказите „Моите приятели от Върбови ливади“ (1) и „Отец Сисой“ (5), включен през 30-те години в цикъла разкази „Под манастирската лоза“ (1936; на гърба на титула – 1934), чиято публикация е реализирана от столичното издателство „Хемус“. Най-активна е дейността на Димо Кьорчев като редактор и автор на редакционните статии в рубриките за критика и книжовен преглед. В някои случаи той се подписва под псевдоним – като Д. Петров в рецензията за „Хайдушки копнения“ на П. К. Яворов (1) и П. Ератов в статия-отзив за 100-годишнината на Н.В. Гогол и пр. Заедно с подобни кратки материали, чрез които редакторът не желае да излиза на показ, Д. Кьорчев публикува и свои сериозни по-значими авторски

статии, където се изявява като критик. Така например „Близкото минало“ (1) има характер на програмна статия, в която полемизира с естетиката на литературния кръг „Мисъл“; подобни послани носи и статията „Литературната критика“, където Кьорчев също се обявява срещу формалната критика и отрича възгледите на д-р Кръстьо Кръстев и Пенчо Славейков¹¹.

В различни периоди Д. Кьорчев сътрудничи на вестниците „Българин“, „Ден“, „Воля“, „Свобода“, „Дневник“, „Независимост“, на списанията „Листопад“ и „Българска мисъл“. В някои публикации се подписва с псевдонимите П. Ератов и Сатириков. Впечатляваща е и статията на Д. Кьорчев „К. Христов и избраните му произведения“, появила се в кн. 4 на година 8 (1915) на сп. „Ново време“, в която дава висока оценка за изтъкнатия български поет, но и критикува някои негови творби „кресливи рожби“, които ще се забравят от поколенията. В литературнохудожественото и литературнокритическото списание „Листопад“ прави обзори за българска и чужда литература наред с други утвърдени автори като д-р Стефан Младенов, д-р Иван Шишманов, Цветан Минков, Стилиан Чилингиоров и редактора на списанието Димитър Бабев¹². Краткото пребиваване в Лапциг (1906) като студент по право разширява светогледа на Д. Кьорчев. Завършва юридическо образование в София (1908) и година работи като прокурор в Свищов, а след завръщането си е адвокат в столицата. През тези години е повлиян от две значими личности – политика, писателя и критика Симеон Радев и ръководителя на Народно-либералната партия Никола Геннадиев. Така Д. Кьорчев става един от най-видните дейци на Националибералната партия, през 1920 г. е неин политически секретар, депутат е в периода 1914 – 1919 г. и от 1923 г. до края на живота си – 22 декември 1928 г. За свои кумири от най-новата история има Стефан Стамболов, Захари Стоянов, Димитър Петков. В действителност животът на Д. Кьорчев, е съчетание, повечето случаи успешно, на професиите на политика и литератора, а редакторската му дейност през двайсетте години на века опитва да примири тези начала.

Публицистът, редакторът и критикът Димо Кьорчев нерядко предизвиква раздразнение и ответни реакции у други редактори и автори. Такъв е случаят с главния редактор на литературно-общест-

веното списание „Бисери“ (1911 – 1914, с прекъсвания), когото Кьорчев си позволява да критикува. В бр. 8 с публикацията „Един лъч върху нашата литература“ (Из едно приятелско писмо)¹³. Андрейчин прави литературен обзор на родната литература, оценявайки със самочувствието на вече утвърден писател мястото си в нея, като нарича Кьорчев човек, който още няма почти връзки с нашата литература, който „излиза с един мършав подлистник“, без да уточнява кое издание има предвид. В края на първото десетилетие на XX век Д. Кьорчев е утвърдено име на критик и редактор, затова неслучайно той е поканен и участва като член на рецензентската комисия на Народния театър в столицата, а заедно с това публикува свои отзиви в театралния лист „Театър“ (1912 – 1915, с прекъсвания, от 2, 3 със загл. „Театър и изкуство“) под редакцията на Ст. Бъчваров¹⁴. Важно е да отбележим и участието на Кьорчев с проникновен естетически анализ в „Театър“ със статията „Боян Магесникът“ (1,13), където редакцията го посочва като „талантливия млад критик“ и заедно с това отбелязва, че публикацията е част от обширна студия¹⁵. Очевидно е едно, Димо Кьорчев е широко скроена личност – и като редактор, и като критик той воюва със силата на словото и таланта срещу примитивизма, срещу елементарното първосигнално възприемане на литературата; радетел е за високи идеали, като не пропуска да отдаде дължимото и на националната литературна традиция. Колкото и скромни да изглеждат първите му прояви, заедно със своите съмишленици той участва във формирането на националния издателски процес като съредатор и сътрудник на множество издания, предимно списания, дава своята гледна точка, направлява литературно-критическата тема в редактираните от него „Южни цветове“ и „Слънчоглед“.

Трябва да кажем обаче, че когато търсим проявите на Димо Кьорчев като редактор, най-сериозния му, ний-зрелият и професионален опит си остава редактирането на списание „Пролом“. Издател на авторитетното литературно-научно периодично издание е Страшимир Икономов, който е и сътрудник на списанието. Още в първата годишнина намерението на редактора е „Пролом“ да излиза два пъти месечно. В едни от рекламните текстове, които Д. Кьорчев поставя върху корицата още в първите

книжки (напр.: Год. I, 1922, 1 февруари, № 2) се акцентира върху основните тематични линии и използваните в списанието жанрове – литературни, икономически и политически студии, книжовен преглед на важните международни събития с политически характер, както и рецензиране и преглед на по-важните съчинения у нас и в чужбина. Макар и в рекламно каре, редакторът е счел за уместно да акцентира и върху идейната концепция на списанието: *„Ако би трябвало да се чертае програмата на „ПРОЛОМ“, тя може да се даде със следните няколко само думи: политически, стопански и духовно, личността трябва да бъде свободна.“*¹⁶ В началото администрацията на „Пролом“ се намира на столичната улица „Гурко“ №28. Списанието излиза в печатницата на армейския военно-издателски фонд, която по това време се намира на софийската улица „Оборище“ №2 и приема отпечатването на всякакви видове частни поръчки, включително периодични издания, между които още са „Звено“, „Юридическа мисъл“, „Играй и пей“, „Древна България“, „Географско четиво“, „Годишник на журналистите“. В началото на 20-те години на ХХ век тази печатница изработва книги и всевъзможна акциденция, използвайки съвременните възможности за стереотипно производство и за трицветен печат. Важно обстоятелство „Пролом“ да се изработва именно в тази печатница е нейното относително средищно място и най-вече приемните цени на полиграфическите услуги, бързината и точността при изпълнението на поръчките за отделните книжки на списанието.

Въпреки големите усилия от страна на Д. Кьорчев и Стр. Икономов работата в началото не върви гладко. Проблем на редакцията е административният отдел, където се извършва събирането на кореспонденцията, получаването на пратки – най-вече рецензионни екземпляри на нови книги, пари за абонамент и т.н. Събирането на средства е важно за издръжката на изданието. Явно работата на отдела не върви добре и се получава известно забавяне на излизането на отделни броеве, което принуждава ръководството да смени администратора, както и адреса на редакцията и администрацията – през есента на 1923 г. тя се премества на площад „Света Неделя“, като пратките се получават от Стр. Икономов и Фогел. Вземат се бързи мерки за подобряване и на маркетинга на

изданието – наред с директните продажби в администрацията, книжката се предлага и в известната книжарница „Факел“ на ул. „Витоша“ №1. Една двойна книжка струва 12 лева. Все пак в абонаментна реклама върху корицата на списанието редакторът споделя, че числото на абонатите и моралната подкрепа на читателите са вдъхнали кураж на редакцията да продължи списването в същия дух, като се отстраняват забелязаните недостатъци, независимо от скъпотията и несгодите. Тези откровения на редактора са всъщност и индиректно откровение към читателската аудитория за взаимна симпатия и готовност на всяка цена да се запазят завоюваните със силата на словото позиции.

След направените промени, през третата годишнина (1924) редакцията и администрацията на списанието се намират на площад „Света Неделя“ № 22, а кореспонденцията се получава лично от издателя Страшимир Икономов. В абонаментна реклама върху кориците на изданието от 1924 г. четем: *„Редовното и навременно излизане на сп. „Пролом“ през третата му годишнина е напълно осигурено. Издателството не ще се спре пред никакви материални жертви, за да въздигне списанието в чисто научен орган на социално икономическата и обществената мисъл и да го направи изразител на нашия културен живот, чрез което само ще може да се проломи невежеството и демагогията.“* Явна е редакционното участие на Д. Кьорчев, както и познатият му творчески замах, с който смята да утвърди списанието. В тази кратка бележка се изяснява и позицията на „Пролом“ – да направи своеобразен пробив в обществено-политическото мислене, да внесе нови знания и същевременно да критикува, да бъде коректив в научното познание. В същата абонаментна реклама се отбелязва, че и през третата си годишнина списанието ще съдържа отделите „Политически мемоари“, отдел за стопанските прояви у нас и в чужбина и новите форми, които създават тия прояви, отдел за вътрешен и външен политически преглед. *„Списанието ще продължи задачата, да дава на четците проявите на сегашния културен, стопански и политически живот, които бележат новите форми на живота, които творят новото време, епохата, която ще привлече на първо място вниманието на бъдещия историк“* – се отбелязва в абонаментната реклама. Несъмнено преди обичайните сведения за

годишния абонамент и адреса на редакцията, редакторът се е постарал да изложи с кратки думи амбициозната задача на списанието, съзнавайки и собствената си творческа мисия в контекста на историческото време.

Вече като опитен редактор Д. Кьорчев се е постарал да постави съдържание на всички текстове в списанието и да ги подреди в съответните рубрики и по страници, с което е улеснил и бъдещите изследвачи. Всяка годишнина е с непрекъсната номерация. Достатъчно е да разгледаме първите три годишнини на списанието, за да усетим добрата му композиция, отговаряща на високите цели и задачи, които си поставя редакторът. Още в първата си годишнина, в отдела „Художествени произведения“ започва да излиза на части от брой в брой повестта „Земя“ на утвърдения вече белетрист Елин Пелин, с когото Д. Кьорчев поддържа отлични творчески контакти още от съвместната им работа във връзка с издаването на месечното литературно списание „Слънчоглед“. В първата годишнина на списанието редакторът подбира за публикация стихове на Трифон Кунев, епиграмите „Запалени стрели“ и стиховете в цикъла „Изповед“ на Кирил Христов. През третата годишнина в отдела „Художествени произведения“ са публикувани стихове на К. Христов, озаглавени „Червената кръчма“. Много по-издържан и добре поддържан с разнообразни научни студии, статии, очерци и мемоари е отделът „Културен живот“. За сътрудници са поканени авторитетни учени – Михаил Арнаудов, Александър Балабанов, Андрей Протич, Тодор Боров, Константин Гълъбов, Йордан Венедиков, Юрдан Начев, Константин Стефанов, писатели като Петко Росен, теоретици на изобразителното изкуство – Цено Тодоров, Александър Божинов, Е.Г. Консулова-Вазова, театроведи – Стефан Киров, Георги Стефанов, музиковеди – Вера Рашева. Не липсват и преводни автори – Имануел Кант, Анатоли Франс, Пол Суде, Оскар Би и др. Сред авторите, разбира се, неотменно присъства и впечатляващата фигура на Димо Кьорчев с естетически и оценъчни статии: „Основните страни на художественото творчество и тяхната оценка“ (I, 122–128); „Константин Щъркелов“ (I, 466–468); „Андрей Николов“ (I, 502–505); „Афоризмите на Гюстав Ле Бон“ (II, 97–108); „Упадък на Европа според Нити“ (II, 225–241); „Стогодишнината

на Шандор Петьофи“ (II, 271–282). Литературоведска проблематика, свързана с история на западноевропейската литература, разработва проф. Михаил Арнаудов в статиите „Комичното у Молиера“ (I, 48–55); „Дружбата на Шилера с Гете“ (I, 269–277), „Песимизмът на Алфред де Вини“ (II, 408–417).

Още в първата годишнина за сътрудник в рубриката „Културен живот“ е привлечен и популярният проф. Александър Балабанов. Статиите му са посветени на литературоведски и общокултурни въпроси: „Аристотелевата поетика“ (I, 232–237), „Античният мир в нашия сегашен живот“. Сред сътрудниците на изданието през следващите години са и музиковецът д-р Иван Малеев със статията си „Симфониите на Бетховен“ (III, 434–444), Д. Мавров – превел от немски две статии на К. Лампрехт: „Бетховен“ (III, 18–33) и „Гьоте и Шилер“ (III, 395–407), Н. Маренин със статията „Индивидуализмът като социална теория“ (III, 444–448), писателят Петко Росен с чудесния пътепис „Из Розовата долина“ (III, 320–323), който е не само плод на добре поднесени от опитен белетрист пейзажи и директни впечатления, но и опит за сериозни обобщения в посока народопсихология. Ето как описва П. Росен епизод от посещението си в Карлово: „Влизам, неделя ден в черква: от лява страна благочинно са наредени десетина бабички. Какви благообразни и красиви лица! Какво благонравие, стесненост, аристократизъм. В сравнение със своите дъщери и внуци – същински плебейки – те като че ли са от съвършено друга раса. Това са то възпитаничките на Райно Попович, изучаващи неговото „Христоитие“ (благонравие). Тогавашното благоденствие бе създало и благородство, благонравие и красота. Христоитието е удовлетворявало една насъща нужда. Благоденствието се компрометира, нови идеи пощуриха умовете, смутиха съсредоточените в съзрение на красотата души, разстроиха се благородните чувства на душите. Отиде си златното, красиво минало на Карлово, когато в него гърмяха 6000 чаркове, пригласяни с толкова станове, чакръци и работилници. Пустота в кесии, пустота в душите, грозота в лицата.“¹⁷

Редакторът Димо Кьорчев е пристрастен към литературната проблематика. Той търси имена за сериозни критични оценки и прегледи на българската литература както в отдела „Културен живот“, така и в

отдела „Прегледи“, разделен по идея на редактора в първата годишнина на две рубрики: „Литература“ и „Политика“, а през втората годишнина на „Литературни прегледи“ и „Политически прегледи“. Задачата да се привлекат авторитетни и нови имена за критичен прочит и коментари се реализират с подкрепата на сътрудници като Константин Гълбов – статията му „Български балади от Т. Траянов“ (I, 196–199) и като изтъкнатият наш библиограф Тодор Боров с преглед на списание „Златорог“ (I, 162–166), коментар за дейността и целите на Народната библиотека (I, 330–333), коментар върху възгледите на Луначарски за изкуството (373–379) и теорията на Е. Ремпел за езика на революцията и революцията на езика (I, 469–478), полемика в защита на Ал. Балабанов и обзор на нездравите литературни нрави в „Писма до един нелитератор“ (II, 186–192) и критичен библиографски прочит върху „Речника на Найдено Геров“ (II, 283–299). Няколко години по-късно, добил опит от сътрудничеството и контактите с редактора на авторитетното издание „Пролом“, Тодор Боров сам ще създаде в сътрудничество с издателя Т. Ф. Чипев двуседмичното списание за библиография, библиотекознание и по книжарски въпроси „Българска книга“ (I–V, ян. – септ. 1930), считано за най-престижното по въпросите на българската книга и библиография до 1944 г.¹⁸ Много от стойностните материали излизат от перото на проф. Михаил Арнаудов, когото Д. Кьорчев привлича за постоянен сътрудник. Независимо че в някои епизоди от творческото си развитие редакторът на „Пролом“ има негативно отношение към кръга „Мисъл“ и дори поддържа отрицателно отношение в остро критични статии срещу Пенчо Славейков и П.К. Яворов, той не налага своите преценки на бележития учен. Достатъчно е да прелистим статията на М. Арнаудов „Историята на една балада“ (II, 145–161), където видният учен разглежда мотива „Павлета делия и Павлетица млада“ в народната поезия и нейното отражение в творчеството на П. Славейков и П.К. Яворов, за да усетим, че върху автора не е оказвана каквото и да е редакционна намеса, а напротив, изтъкнати са безспорните приноси и качества на двамата поети. Все пак самият учен е писал статията си с необходимия тон на обективност, характерен за самото списване на периодичното издание. Същият тон на обективност съблюдава и самият Д. Кьорчев в авторските си статии,

особено в онези, свързани с литературна проблематика. В „Стогодишнината на Шандор Петьофи“ (II, 271–282) по повод на издаден под редакцията на проф. М. Арнаудов сборник със статии за големия унгарски поет и преводи на няколко негови стихотворения, редакторът на „Пролом“, боравейки добре с чуждестранни източници, разглежда най-вече преведеното от Пенчо Славейков и Гео Милев, съпоставяйки го с преводи на стихотворенията от Шнитцер. И Голдшмид. Без да се бои от авторитета на проф. Арнаудов, Д. Кьорчев изтъква недостатъците на съставителството и на самата статия на големия на учен, посочва слабости в превода на П. Славейков и Гео Милев, но и някои положителни качества – например Славейковият превод „не е тъй стеснително, робски верен, но той е едно поетично дело, дадено от майстор“ (с.281).

Положителен момент е и фактът, че редакторът на „Пролом“ насърчава публикации с определена архивна и документална подплата в отдела „Политически живот“ (II, 206–214; 246–251) – такъв е материалът на писателя Стилиян Чилингиров с продължение „Моменти от културния и политическия живот на нова България“, където на основата на официална кореспонденция се разкриват непознати страни от изграждането на страната ни след Освобождението. С мемоарно-документален характер са и други публикации в същия отдел – „Спомените ми за Ст. Стамболов“ на В. Загорев в поредица от няколко книжки на третата годишнина на списанието (юли 1924 – ?1925); пак в същата годишнина материалът с продължение на Илия П. Сирманов „Чаталджа“; „Из моите спомени“ на Султана Р. Петрова (I, 1922, 348–365), „Как се създаде българската конституция“ от Т. Василев (II, 1923, 400–407). Интересно е и това, че редакторът на „Пролом“ групира няколко различни по жанрова характеристика материали в отдела „Културен живот“ във връзка с отбелязване 50-годишнината на Васил Левски – това са мемоарни и документални творби на Стоян Заимов, Никола Обретенов, Т. Василев и Д. К. (вероятно самият редактор на „Пролом“), излезли във втората годишнина (1923; 37–81). Тук бих посочил като публикация с особена историографска стойност спомена на Никола Обретенов, деен член на русенския революционен комитет, който лично се познава с Апостола на

свободата и е негов последовател, участник в подготовката, щаба и бойния поход на Ботевата чета, по чудо дочакал в тежки окови в крепостта Сен Жан Д'Акр заедно с неколцина свои другари своето и на майка България Освобождение. Към тези материали в същата рубрика редакторът удачно е подбрал и въвеждаща в темата статия на Йордан Венедиков „Васил Левски“, която е опит за нов прочит и нетрадиционна оценка на делото на Апостола, неговите приноси за българската свобода, сравнени с революционни дейци и идеолози като Г. С. Раковски, Хаджи Димитър, Христо Ботев¹⁹. Находчиво подхожда редакторът на „Пролом“ и към отдела „Прегледи“, където сам участва в рубриците за литература и политика, но търси и други утвърдени автори – Б. Митов, Юлия Казаска, Ю. Начев, Т. Боров, С. Чилингиров, Кр. Наумов, проф. Е. Кастнер и др. В литературните „Прегледи“ откриваме и един „Позив за отпразнуване юбилея на Елин Пелин“ (II, 112), вероятно по повод на неговата 45-годишнина. Пак върху кориците на „Пролом, отвътре под съдържанието, се помества обява за новоизлязлата книга на Димо Кьорчев с политически прегледи „Европа през 1922 г.“, дело на ръководеното от Стилиан Кутинчев книгоиздателство „Акация“. В обявата е посочено, че се доставя „и от автора Димо Кьорчев – адвокат“, с адрес бул. „Евлоги Георгиев“ № 62 – София. Цената на книгата е 30 лева. Самата обява е рамкирана с прекъсната получерна линия и с разнообразни шрифтове – светли, получерни, шпацирани, степенувани низходящо от заглавието на книгата към второстепенните текстове на обявата²⁰. През 1924 г. Д. Кьорчев публикува и втория том на своите „Политически прегледи“, които излизат през 1924 г. със заглавие „Европа през 1923 година“ от името на сп. „Пролом“²¹.

Тук е редно да отбележим, че своите „Политически прегледи“, набирани в списанието с по-малък кегел, обикновено петит, Д. Кьорчев започва активно още в първата годишнина (1922) на сп. „Пролом“, когато прави редица публикации в рубриката „Политика“, плод на задълбочени коментари и външнополитически наблюдения върху обстановката на континента след Първата световна война: „Неуспешна Европа“ (33–35), „Френско-турското сближение“ (35–36); „Англия и Франция“ (68–72); „Английската

политическа система“ (103–111); „Сръбско-румънския годеж“ (141–143); „Съветска Русия и Франция“ (143–145); „Франция и конференцията в Генуа“ (206–209); „Д-р Касел за Генуезката конференция“ (210–211); „Генуа“ (в три части: 258–266; 301–311; 336–344); „Хага“ (414–418); „Кризата на Изток“ (442–450); „Болният човек“ (480–492); „Италианската политическа промяна“ (530–541) и „Лозана“ (565–576). С уводна редакционна статия „Упадък на Европа според Нити“ в кн. 8, април 1923, Д. Кьорчев допълва наблюденията си, правейки обстоен анализ на няколко издания на Франческо Нити и особено на преведената от италиански негова книга „Упадък на Европа – пътища за възстановяването ѝ“ (С., 1923, прев. Ненчо Илиев): „...Нити допринася с книгите си за осветляването на проблемите, чрез които узнаваме истинските намерения на победителите, специално на Франция и на нейните сателити в Средна и Югоизточна Европа.“²² Въпреки това, верен на острия си обективен поглед, по-нататък в статията Д. Кьорчев изразява и несъгласия с автора, като го оборва в редица пунктове, давайки своите компетентни оценки за продължаването на войната и в мирно време, за режима на репарациите, наложен от страните-победителки, за международните договори и техните последици. И през втората годишнина на „Пролом“ (1923) неговият редактор продължава рубриката „Политически прегледи“, като акцентира с поредица от статии почти във всяка книжка върху международната политика на великите сили през последното десетилетие на войни и дипломатически преговори, задкулисни игри и интриги. Така още в началото Д. Кьорчев се спира на диалога между Англия, Франция (19–31), френско-немския-конфликт (82–95; 119–128; 215–223), проблема за репарациите и репарационната политика (323–333), Лозанския мир (425–427), но заедно в отделна статия засяга вътрешните политически задачи на България (312–323) – нека не забравяме в каква изострена политическа обстановка излиза списанието. Неслучайно под съдържанието на книжка 13–14 от 30 септември 1923 г. има поставено съобщение от администрацията: „Поради събитията тая септемврийска книжка се забави доста много. Просим извинение от абонатите си. Следните книжки са под печат и излизат непосредствено след тях.“ Пак под съдържанието на книжка 15–16 от 30 октомври

1923 г., заедно със съобщението за смяна на администратора и взетите мерки „за поставяне на администрацията в ред“ се съобщава, че списанието разполага „с ограничено число цели течения“ от първата годишнина на „Пролом“, които ще се продават на половин цена. Ясно е, че и издателят, и редакторът са се грижели да няма залежала продукция от предходни години, а и да набавят така необходимите средства за продължаване на изданието. Самият редактор на „Пролом“ е пуснал през тази годишнина и една кратка обява-съобщение на издателство „Акация“: „Умоляват се всички приятели на Димо Кьорчев, до които бе пратено за продан от книгата му „Европа през 1922 г.“ да върнат незабавно непродадените екземпляри, понеже е изчерпана.“²³ Фактът, че книгата е била на изчерпване, явно е предизвикала творческата амбиция на Д. Кьорчев да продължи с подготовката на нейната втора част, която е трябвало да се публикува по статии и теми в „Пролом“, най-вече в споменатата рубрика „Политически прегледи“. Последните статии от втората годишнина Д. Кьорчев са посветени на италиано-гръцкия конфликт (427–443) и продължението на темата със статията „Империализъм, революция и диктатура в Гърция“ (541–547). В друга статия се проследява италиано-югославската спогодба (584–592) и се разглеждат новите ходове от страна на правителството на Мусолини, след като то идва на власт след октомври 1922 г. и започва политика на сближение с Белград. Темата е продължена вече с ретроспективна студия на Д. Кьорчев „Балкански съюз или Югославия“, разглеждаща в исторически и политологически аспект взаимоотношенията на Балканите през първите две десетилетия на XX век. Правят впечатление солидната аргументация и задълбочените познания на редактора на „Пролом“ в сложния лабиринт на дипломатическите взаимоотношения между балканските страни (III, 353–373; 457–468; 517–524). Подобен аналитичен и политологичен подход, съчетан с увлекателния стил на публициста, Д. Кьорчев използва и в статията си „Произход и развитие на партията, наречена Демократически сговор“ (III, 280–293).

Към отдела „Стопански живот“ редакторът провокира интереса и участието и на самия издател Страшимир Икономов, който написва няколко статии и студии с икономическа проблематика: „Борсови

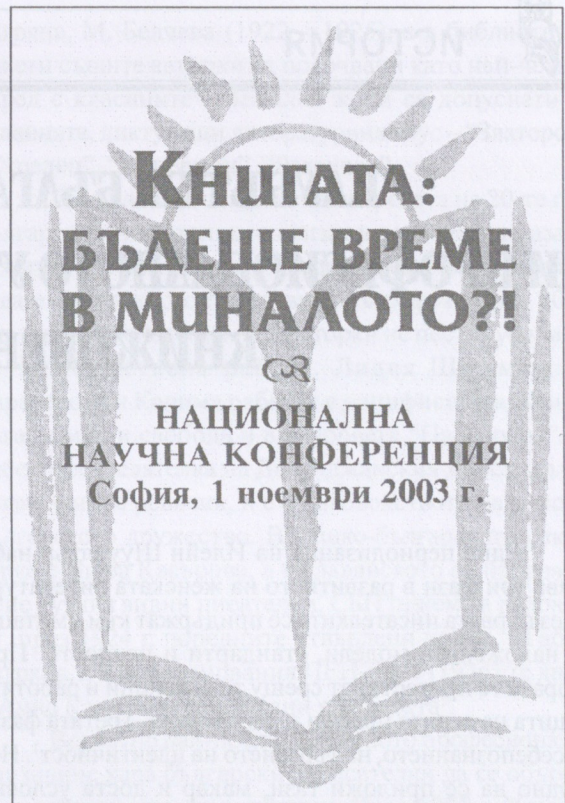
проблеми. Спекулация, невежество и демагогия“ (II, 1923, 445–452); „Принципи на данъчното облагане“ (III, 1–7) и „Прогресивно-подходящия данък“ (III, 160–208).

В рубриката „Книгопис“ се представят разнообразни по тематика научни и художествени книги. С библиографска справка и кратка анотация редакторът разглежда поредните новополучени книжки на научни, научно-популярни и литературни списания – „Листопад“, „Български турист“, „Ясна поляна“, „Сила“, „Демократия“, „Училищен преглед“, „Нов път“, „Земя“, „Теменуги“, „Здраве“, „Духовна култура“, „Македония“, „Демократически преглед“, „Социал-демократ“, „Родна мисъл“, „Българско слово“, Театър и опера“, „Вечерни часове“, „Църковен вестник“, „Читалищна искра“, „Химия и индустрия“, „Полско-български преглед“, „Икономическа борба“. Преглед се прави и на някои актуални библиотечни поредици: „Малка енциклопедическа библиотека“ с уредник Стилиян Чилингиров и библиотеките „Натурфилософско четиво“ и „Наука и живот“ на издателство „Акация“.

Направеният дотук критико-библиографски обзор на по-важното от дейността на Димо Кьорчев като редактор и публицист не би могъл да изчерпи големите възможности и значимостта на неговото издателско и книжовно дело. Цялостната издателска и редакционна дейност на бележития търновец е многопосочна и разностранна, животът му е интензивен, богат и духовно хармоничен. Това му дава творческата нагласа да редактира няколко издания, които, колкото и кратко да излизат, оставят диря в периодичния научен и литературен печат. Най-зрелият му опит е редактирането на списание „Пролом“, където той влага цялата си творческа енергия и мощ, създава едно добро списание, привлича много и авторитетни автори, съумява да го популяризира и го издава в продължение на пет годишнини – от януари 1922 г. до 1927 г. Можем само да съжаляваме, че последната годишнина не е открита и само е регистрирана в авторитетния аотиран библиографски указател „Български периодичен печат 1844–1944“²⁴ Но и така приносът на редактора Димо Кьорчев не намалява – изданието и днес дава повод за нови наблюдения и оценки, а защо не и за едно по-цялостно изследване.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Зидарски преглед, VI, 1929, №1, с.14.
² Пак там.
³ Пак там, с. 15.
⁴ Пак там, с.14.
⁵ **Кулелиев, Йордан**. Дарението на Димо Кьорчев. – Общински вестник, Велико Търново, VI, №8, 14 юни 1929.
⁶ **Общ годишник** на България 1926–1929. №3. С., Д-во на столичните журналисти; п-ца Армейски военноиздателски фонд, 1928. с. 80.
⁷ Пак там.
⁸ **Периодика** и литература. Т.2. С., 1993, с. 503.
⁹ **Кулелиев, Й.** Цит. съч.
¹⁰ **Йорданов, Ал.** Своечуждият модернизъм. Литературно-критическо изразяване на Димо Кьорчев, Иван Радославов и Гео Милев. С., 1993, 127–128. За Димо Кьорчев още в: **Бележити търновци**. С., 1985, с.250; **Богданов, Ив.** Българската литература в дати и характеристики. 817–1965. С., 1965, с. 301; с. 371.
¹¹ **Стаматов, Л.** Слънчоглед. – В: Периодика и литература. Т. 3. С., 1994, 392–396.
¹² **Маркова, Ралица**. Листопад. – В: Периодика и литература. Т.4. С., 1995, с.157.
¹³ **Савова, Милена**. Бисери. – В: Периодика и литература. С., 1995, с.10.
¹⁴ **Йотова, А.** Театър. – В: Периодика и литература. С., 1995, с.108.
¹⁵ **Йотова, А.** Цит. съч., с.114.
¹⁶ П р о л о м, I, 1922, №2 (текст върху корицата).
¹⁷ **Росен, П.** Из Розовата долина. В Карлово. – Пролом, III, 1925, №6, с.323.
¹⁸ **Парижков, П.** Издание от европейска величина. – Издател, 2003, №3, 26–29.
¹⁹ **Венедиков, Й.** Васил Левски. – Пролом, II, 1923, №2–3, 15 февр., 33–37.
²⁰ **Кьорчев, Д.** Политически прегледи. Т.1. Европа през 1922 година. С., Акация, 1923. 188 с. 30 лв.
²¹ **Кьорчев, Д.** Политически прегледи. Т.2. Европа през 1923 година. С., сп. Пролом (печ. Арм. Воен.-изд. фонд), 1924. 209 с. 35 лв.
²² **Кьорчев, Д.** Упадъка на Европа според Нити. – Пролом, II, 1923, №8, 30 април, с.225 и следв.
²³ П р о л о м, II, 1923, №8, 30 април, от вътрешната страна на корицата, под съдържанието.
²⁴ **Български** периодичен печат 1844 – 1944. Състав. Д. Иванчев. С., Наука и изкуство, 1966, 192–193. ✧

Под наслов “Книгата: бъдеще време в миналото?” в Деня на народните будители – 1 ноември 2003 г., в Националния дворец на културата се проведе Научна конференция с участието на учени и изследователи в областта на книгоиздаването, библиотечното дело и информационните технологии, писатели, издатели, полиграфисти, социолози, компютърни специалисти, представители на институции, свързани с книгата, докторанти и др.

Материалите от конференцията се издават от издателство “Захарий Стоянов” и Университетско издателство “Св. Кл. Охридски”. Съставители са доц. д-р Петър Парижков и гл. ас. д-р Евгения Русинова. Сборникът се открива с приветствието на проф. дин Божидар Абрашев, министър на културата и с основния доклад на проф. дфн Ани Гергова “Надмогнали времето завети и съвременни ответи”. Включени са близо четиридесет доклада, както и материалите от дискусиата на тема “Кирилица или латиница във виртуалното и в реалното пространство”. ✧